

Monoteisti, politeisti ... in toliko nestrpnosti

Založba Rizzoli je 6. maja letos izdala na trg knjigo Enza Bianchija, priorja meniške skupnosti Bose, z naslovom Cristiani nella società', (Kristjani v družbi). Avtor v predgovoru nakazuje, da se bo lotil govora o tem, kako naj kristjan, ki ni od tega sveta, živi v tem svetu. Nekaj tem: križ in mučeništvo; vera je tveganje in svoboda, evharistija pa model za gradnjo zemeljskega mesta. Pred nami je nekaj odlomkov iz knjige, ki govorijo o monoteizmu, politeizmi in nestrpnosti.

Po Svetem pismu se je prvi umor zgodil ob oltarju, in to po žrtvovanju, darovanem Bogu (prim. 1 Mz 4,3-8). Ni mogoče zanikati, da je v zgodovini monoteizem postal razlog za marsikatero nasilje in vojno. Še posebej, ko smo pri sklanjanju iz "monoteizma" prišli do "monoteizmov" v množini in tako označili tri velika verstva, judovsko, krščansko in muslimansko. Po mojem mnenju lahko ločimo tri okolja, v katerih se je pokazala *nestrpnost*: a) med monoteizmi samimi; b) znotraj posameznega monoteizma; c) med monoteizmi, ki so se soočali z drugimi ljudmi, to je "pogani", "neverujočimi" ali "neverniki".

a) Judovstvo, krščanstvo in islam se sicer sklicujejo na edinega Boga in se imajo za potomce Abrahama, očeta vseh verujočih v edinega Boga, vendar je ta skupna dediščina postala – kot se to pogosto dogaja v družinah – razlog za zavist, nasprotovanje in celo nasilje. Vsak od treh monoteizmov je preganjal in bil preganjan v odnosu do drugih monoteizmov, resda v različnih merah, ki jih je treba zgodovinsko

ovrednotiti na različen način. Pomislimo samo na odnos med judi in kristjani, v katerem je komaj majhna primerljivost med judovskim preganjanjem prvih kristjanov in kasnejšim krščanskim protijudovstvom, katerega vpliv ni zanemarljiv niti pri holokavstu. Gotovo pa so bili odnosi med monoteizmi zaznamovali s spori in rivalstvom.

b) Mnogo zgodovinskih obdobjev pa kaže, da so znala tri verstva mirno sobivati med seboj, so pa usmerila preganjalsko in inkvizitorsko držo navznoter. Tako se je pokazalo, da odnos monoteizma s strpnostjo ni samo problem *drugega*, ampak zlasti problem *istosti*. Tu lahko pomislimo na krščanskem polju na krvavo zatiranje krivovercev in na boje med katoličani in protestanti; na islamskem polju na nasilne ukrepe islamske pravovernosti spričo heretičnih sekt v otomanskem cesarstvu. V judovskem okolju, ki je tako pluralistično in strpno, lahko pomislimo na judovske sekte v času drugega templja, na nasprotovanja in izključevanja, ki jih pozna hasidsko gibanje ob svojem nastanku; ali pa na težavne odnose med pravovernimi, reformiranimi in konservativnimi judi v današnjem času.

c) Problem nestrpnosti do "drugih" zadeva v bistvu samo krščanstvo in islam, saj judovstvo, ki je sicer tudi poznalo nekaj vzgibov prozelitizma, ni pa nikoli razlagalo svojega poslanstva kot "luč narodov" v pome-nu misijonarske gorečnosti, ki je pri kristjanih in muslimanih prebudilo hotenje, da bi vse naredili za podobne sebi in človeštvo spreobrnili k lastni veri.

Potem ko smo to uspeli izreči, je očitno zelo neutemeljeno ožigosati vsako obliko monoteizma kot takega z avtoritarizmom, nasiljem, fanatizmom, integrizmom in nestrpnostjo. To je zagotovo eden od očitkov, ki jih sodobni pospeševalci poganškega politeizma (Alain de Benoist, Louis Pauwels, David L. Miller itd.) naslavljajo na monoteizme. Po mnenju teh avtorjev naj bi monoteizem hotel v mnogovrstnosti življenja uveljaviti eno samo pot resnice, zavračajo razlike in vsiljuje lastno stališče kot edino "resnično"; tako naj bi izvajal tiranijo nad vestjo. Monoteizem, tako trdijo ti avtorji, nosi s seboj obsesivnost z edinostjo in homogenostjo, vodi do razvrednotenja drugega, poraja totalitarne družbe, postaja porok svojkega političnega modela in se postavlja kot ideologija v službi politične moči. Nasprotno pa naj bi politeizem odseval mnogovrstnost ljudstev, kultur in vrednot ter celo človeškega duha. James Hillman se bori za politeizem kot ustrezen model v psihologiji, ki poudarja mnogoterost arhetipov.

V resnici pa ni težko opaziti politično funkcionalnost politeizma v rimski cesarski religiji in tudi nestrpnost, ki jo je ta pokazala v preganjski reakciji do kristjanov. "Ko je poganski Rim obsojal kristjane na smrt, ker so zavračali politeizem, je bila morda kaj bolj človeški od monoteistov, ki so prisilili preostale pogane, da se odpovedo svoji veri?" se sprašuje André Dumas.

Če se omejim na svoje versko okolje, to je krščansko, lahko trdim, da je politični mono-

teizem dodelal dvorni teolog Evzebij Cezarejski v 4. stoletju. Vse dotlej je bilo krščanstvo v bistvu vera mučencev in pričevalcev vere. Zveza med religijo in politično močjo je zaznamovala "krščansko ero" in je zasnovala nestrpnost, nasilje, vojne. Toda res je tudi, da to ni resnična podoba krščanstva, ampak ena od njegovih oblik, ki se je uresničila v zgodovini in ki jo je danes mnogo kristjanov pripravljeno označiti kot nepotrebno.

Tudi krščanski teologi, med njimi znameniti Erik Peterson (zlasti v delu *Monoteizem kot politični problem*), so zastavili ostre kritike zoper vez med religijo in politično močjo in so odgovornost za poroko med vero v Boga in politično močjo pripisali prav monoteizmu. Vendar pa je ta teza že pred časom pokazala svojo popolno neutemeljenost in neskladnost s zgodovinskega stališča. V splošnih potezih je mogoče na Zahodu, zaznamovanem z monoteizmom, težnjo k nestrpnosti, medtem ko je videti Vzhod, kjer pravladuje "pluralistična" in razpršena vizija o božanstvu, bolj strpen in omogočujo glede verskega izražanja. In vendar problem ni v monoteizmu kot takem, ampak v njegovi uporabi: ta ga lahko naredi funkcionalnega v nekem političnem režimu, da potem takem postane dejavnik sovraštva in razdelitev med ljudmi.

Prevedel fr. Miran Špelič OFM

* L'Avenire, 3.5.2003, str. 23.